

UYDA YAKKA TARTIBDA O‘QITILADIGAN O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Narziqulova Zebiniso Xolmurodovna

Surxondaryo viloyati, Uzun tumani, 14- umumiy o‘rta ta‘lim maktab amaliyotchi psixologi

Anotatsiya: Ushbu maqolada uyda yakka tartibda ta‘lim berishning asosiy maqsadi o‘quvchilarning ta‘lim olishini ta‘minlash hamda ta‘lim berish usullari va yo‘llarini haqida ma‘lumotlar keltirilgan. Ta‘lim berish jarayonida o‘quvchilarning sog‘lig‘ini himoyalovchi dars jadvaliga rioya etilishini ta‘minlash hamda ularning ta‘lim olishlari uchun zarur sharoit yaratishdan iborat.

Kalit so‘zlar: uyda ta‘lim, yakka tartibda ta‘lim, inklyuziv ta‘lim, nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar, imkoniyati cheklangan bolalar, oilaviy ta‘lim.

Mamlakatimizda ta‘lim muassasalari faoliyatini tubdan yaxshilash, eng ilg‘or xorijiy tajribani o‘rganish, har jihatdan zamonaviy tizim yaratish masalasiga alohida e‘tibor qaratilmoqda. O‘quvchilarning qiziqish va intilishlarini hisobga olgan holda, ularga har tomonlama puxta ta‘lim va tarbiya berish, dunyoqarashini kengaytirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, qalbi va ongiga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirib borish, shu orqali ularni ona Vatanga muhabbat, pokiza orzular ruhida kamol toptirish bugungi kundagi eng muhim, eng dolzarb masalalardan biridir. Zero, o‘quvchilarning qanday o‘qishi, qanday yuksak maqsadlar bilan kamol topishi ko‘p jihatdan ularning ta‘lim muassasasida oladigan tarbiyasiga bog‘liqdir.

Mamlakatimizda jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan hamda uzoq vaqt davolanishga muhtoj imkoniyati cheklangan bolalar uchun uyda yakka tartibda ta‘lim berish usuli yo‘lga qo‘yilgan. Uyda yakka tartibda ta‘lim berishning asosiy maqsadi o‘quvchilarning ta‘lim olishga bo‘lgan huquqlarini ta‘minlash hamda ularning ta‘lim olishlari uchun zarur sharoit yaratishdan iborat. 2020–2025 yillarda xalq ta‘limi tizimida inklyuziv ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasida alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ko‘rsatiladigan ta‘lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo‘yicha quyidagi vazifalar belgilandi: alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar ta‘lim oladigan ta‘lim muassasalari binolariga qo‘yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash; alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar o‘qitiladigan ta‘lim muassasalarini zarur adabiyotlar, metodik qo‘llanmalar, turli kasblarga o‘qitish uchun uskuna va jihozlar bilan ta‘minlashga qaratilgan choratadbirlarni amalga oshirish; alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni o‘qitish uchun inklyuziv ta‘lim tizimini tashkil etish, umumta‘lim muassasalarini maxsus moslamalar (ko‘tarish qurilmasi, pandus, tutqich va boshqalar), shuningdek tegishli kadrlar (maxsus pedagog, bolalarni

ruhiy-pedagogik kuzatish bo'yicha mutaxassislar) bilan ta'minlash; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning moslashishi va integratsiyasi uchun maktab-internatlarni bosqichma-bosqich maxsus jihozlar bilan ta'minlash va boshqalar.

“Inklyuziv ta'lim-barcha o'quvchilar uchun maxsus ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning farqliligini inobatga olgan holda ta'lim muassasalarida ilm olishda teng huquqlilikni ta'minlashdir”. Sasseks universiteti Taraqqiyot tadqiqotlari instituti doktoranti Dilmurod Yusupov “Aqliy va sensor nogironligi bo'lgan bolalarni ajratib qo'yish asosan, ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi, kar va eshitish qobiliyati cheklangan bolalar uchun maxsus ixtisoslashtirilgan matablar hamda internatlar faoliyat yuritayotganiga asoslangan bo'lishi mumkin, ammo bu kabi bolalarning inklyuziv ta'lim olish huquqini cheklab qo'yish mumkin emas” degan fikrni ilgari surdi.

Zamonaviy inklyuziv ta'limning ustuvor vazifasi nogiron bolalarni ijtimoiylashtirishga e'tiborni kuchaytirishdan iborat. Uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchining har tomonlama rivojlanishi uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlash kerak:

Birinchidan, muammolarni hal qilish uchun ta'lim muassasasida psixologik-pedagogik yordam guruhini yaratish tavsiya etiladi. Uning faoliyati quyidagilardan iborat bo'ladi: uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilarning rivojlanish xususiyatlarini va ularning alohida ehtiyojlarini o'rganish, individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, qo'llab-quvvatlash shakllarini ishlab chiqish kerak. Bu uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchining rivojlanishiga psixologik va pedagogik yordam ko'rsatishning individual kartasi hisoblanadi.

Ikkinchidan, ta'lim va tarbiya usullari va usullarini doimiy ravishda moslashtirish zarur.

Uchinchidan, o'quv dasturi, uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchining ahvolini va uning rivojlanish dinamikasini baholashni hisobga olgan holda eskort guruhi tekshiruvni boshlashi kerak. Natijada uning imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilgan varianti yaratilmoqda.

To'rtinchidan, motivatsiyani oshirishga, kognitiv faollikni, xotirani va fikrlashni rivojlantirishga, shaxsiy xususiyatlarni tushunishga qaratilgan tuzatish va rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni muntazam ravishda o'tkazish kerak.

Beshinchidan, mehnatning zarur shakllaridan biri uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchining oilasi bilan ishlashdir. Uning asosiy maqsadi uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilarni tarbiyalash va o'qitishda zarur bo'lgan amaliy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonida ota-onalarga yordam berishni tashkil etishdan iborat. Oilaviy ta'lim shaxsning rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Hech kimga sir emaski, shaxsga aylanish jarayoni ijtimoiy -madaniy va biologik omillar

tizimlarining birligini o‘z ichiga oladi. Bundan tashqari, yana quyidagilar tavsiya etiladi:

oilani ishga faol jalb qilish ta'lim muassasasi psixologik va pedagogik yordam ko'rsatish;

ota-onalarga maslahat berish;

oilani ularga yordam berish usullari va usullariga o'rgatish;

ta'lim muassasalari bilan ota-onalarning fikr-mulohazalarini tashkil etish va boshqalar.

Uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilar- bu ko'proq e'tibor, g'amxo'rlik va tushunishni talab qiladigan o'quvchilarning murakkab toifasi hisoblanadi. Uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilar ta'lim dasturi maktab yoshi maktabgacha yoshdagi bolalarnikiga qaraganda ancha murakkab, shuning uchun alohida o'quvchi va o'qituvchining individual hamkorligiga ko'proq e'tibor qaratiladi. Umuman olganda, maktabda o'qituvchilar uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilar bilan barcha bosqichlarga tegishli bo'lgan maxsus o'qitish usullari bo'yicha ishlaydilar: yangi materialni tushuntirish, topshiriqlarni bajarish, o'quvchining ishini baholash kabi.

O'qituvchi quyidagi metodik usullardan foydalanishi mumkin: vazifalarni bosqichmabosqich tushuntirish; vazifalarning ketma -ket bajarilishi; o'quvchilarga topshiriqni bajarish bo'yicha ko'rsatmalarni takrorlash; audio-vizualni taqdim etish texnik vositalar o'rganish; topshiriqni tushuntirishda o'quvchilarga yaqinlik; vazifani bajarish uchun qo'shimcha vaqt ajratish; uy vazifasi uchun qo'shimcha vaqt ajratish; kompyuter simulyatorida ishlash; minimal bajarishni talab qiladigan mashq varaqlaridan foydalanish; yo'qolgan so'zlar / jumlar bilan mashqlardan foydalanish; bosma materiallarni video materiallar bilan to'ldirish; o'quvchilarga doskada yozilgan topshiriqlarning qog'ozli nusxalarini taqdim etish; uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilarning javoblarini individual baholash; muvaffaqiyat va sarflangan sa'y harakatlarga muvofiq individual reyting shkalasidan foydalanish; har choraklik belgini olib tashlash uchun kundalik baholash; uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilarning bajarolmagan vazifasini qayta bajarishga ruxsat berish. Uyda yakka tartibda ta'lim olayotgan o'quvchilar bilan bu kabi usullarni qo'llab o'qitish nuqsandan xalos bo'lishi yoki uning ta'sirini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Masalan, ko'rish qobiliyati buzilgan bolalar bilan ishlashda ushbu analizatorning idrokini yaxshilashga yordam beradigan maxsus o'quv kompyuter o'yinlari qo'llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xalq ta'limi vazirligi va Sog'liqni saqlash vazirligining "Jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan hamda uzoq vaqt davolanishga muhtoj bolalarning uyda yakka tartibda ta'lim olishlarini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni

tasdiqlash haqida” 2015 yil 30 iyunda 2691-son bilan Adliya vazirligidan ro‘yxatdan o‘tkazilgan qarori.

2. Vazirlar Mahkamasi tomonidan 12.10.2021 yildagi «Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida»gi 638-son qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori
4. Evtushenko I.V., Levchenko I.Yu., Falkovskaya L.P. Nogiron bolalar va ularning oilalarini erta yordam va qo‘llab-quvvatlash dasturini ishlab chiqishning o‘ziga xos xususiyatlari / I.V. Evtushenko, I.Yu. Levchenko, L.P. Falkovskaya // Zamonaviy masalalar fan va ta’lim. - 2015 yil - 6-son; URL: <http://www..10.2017>).
5. Evtushenko I.V. O‘qituvchi-defektologning kasbiy va huquqiy kompetentsiyasini shakllantirish / I.V. Evtushenko // Tuzatish pedagogikasi. - 2008. - 1-son (25). - S. 57-66.
6. Evtushenko I.V., Evtushenko I.I. Insonparvarlikni shakllantirish asoslari shaxslararo munosabatlar Inklyuziv ta’lim sharoitida o‘rta maktab o‘quvchilarining sinf jamoasida / I.V. Evtushenko, I.I. Evtushenko // Haqiqiy muammolar nogironlarni tayyorlash va o‘qitish: IV Xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari (Moskva, 2014 yil 26-27 iyun). - Moskva, 2014. - S. 130-136.